

„ZELENE“ (JAVNE) NABAVKE

SRBIJA

„Zelene“ javne nabavke predstavljaju klasičnu kupovinu dobara, usluga ili radova, ali uz dodatni, „ekološki“, odnosno element održivosti, gde naručilac zahteva najbolje iskorišćenje predmeta javne nabavke tokom njegovog životnog ciklusa i pri tome uzima u obzir i njegov uticaj na životnu sredinu¹.

Prema članu 13. Zakona o javnim nabavkama („Sl. glasnik RS“ br. 124/15, 14/15 i 68/15) propisano je načelo zaštite životne sredine i obezbeđivanja energetske efikasnosti.

U skladu sa ovim članom, naručilac je dužan da nabavlja dobra, usluge i radove koji:

- ne zagađuju, odnosno koji minimalno utiču na životnu sredinu,
- obezbeđuju adekvatno smanjenje potrošnje energije - energetske efikasnost

i da, kada je to opravdano, kao element kriterijuma ekonomski najpovoljnije ponude odredi:

- ekološke prednosti predmeta javne nabavke,
- energetske efikasnost,
- ukupne troškove životnog ciklusa predmeta javne nabavke.

Kao jedan od obaveznih uslova za učestvovanje u postupku javne nabavke koji svaki ponuđač mora da dokaže je da on nije osuđivan za krivična dela protiv privrede, životne sredine, primanja ili davanja mita, prevare.

Članom 76 ovog zakona, u okviru definisanja dodatnih uslova, predviđena je mogućnost da naručilac može da odredi i druge dodatne uslove za učešće u postupku javne nabavke, posebno ukoliko se odnose na socijalna i ekološka pitanja.

KORISTI ZA PRIVREDU, DRŽAVU, STANOVNIŠTVO

„Zelene“ javne nabavke imaju značajan uticaj, kako na životnu sredinu, tako i na privredu, jer se njima podstiče:

- veća energetska efikasnost proizvoda i proizvodnog procesa;
- upotreba obnovljivih izvora energije i energije iz proizvodnje (kogeneracija) sa visokim iskorišćenjem;
- primena metodologije *Life Cycle Costing (LCC)* koja ne uzima u obzir samo prodajnu cenu, već i procenu troškova koji nastaju pri upotrebi i posle upotrebe;
- upotreba neotrovnih materijala i materijala koji se zasnivaju na obnovljivim sirovinama;
- upotreba održivo prerađenih materijala i proizvoda i štedljiva potrošnja prirodnih resursa;
- primena visokokvalitetnih tehnologija za štednju vode i ponovno korišćenje vode u proizvodnji ili upotrebi predmeta nabavke;
- upotreba razgradivih materijala, proizvoda i ambalaže koji u što manjoj meri zagađuju životnu sredinu i koji se mogu više puta upotrebiti;
- uvažavanje aspekta emisije buke;
- uvažavanje aspekta niske emisije CO₂ i drugih gasova i čestica u proizvodnji i upotrebi predmeta nabavke.

¹ „Zelene javne nabavke“, Republika Srbija, UPRAVA ZA JAVNE NABAVKE, septembar, 2015. godine

PRIMENA

Primena „zelenih“ javnih nabavki je najčešća u sledećim slučajevima:

- Energetski efikasna IT oprema;
- Električna energija;
- Hrana i piće;
- Kancelarijski (reciklirani) papir;
- Papirna galanterija;
- Frižideri, zamrzivači, mašine za pranje veša;
- Putnička i transportna vozila sa niskom emisijom ugljenika;
- Usluge čišćenja;
- Kancelarijski nameštaj napravljen od drveta iz „održivih“ šuma;
- Ekološka sredstva za čišćenje;
- Pneumatici i
- Energetski štedljiva rasveta.

EVROPSKA UNIJA

Evropska komisija definiše „zelene“ javne nabavke kao proces u kome naručioc kupuju takva dobra, usluge i radove koji imaju manji negativni uticaj na životnu sredinu u celokupnom životnom ciklusu u odnosu na dobra i usluge koji bi se inače kupili, a koji imaju iste funkcije².

Donošenjem Direktiva 2004. godine formalizovana je i podstaknuta primena ekoloških kriterijuma u postupcima javnih nabavki. Trenutno važeće direktive iz oblasti javnih nabavki (Direktiva 2004/17/EC i Direktiva 2004/18/EC), izričito dozvoljavaju uključivanje ekoloških odredaba.

MEĐUNARODNI STANDARD ZA ODRŽIVE NABAVKE – ISO 20400:2017

ISO je 2017. godine razvio standard za održive nabavke ISO 20400, kao uputstvo, koje treba da ohrabri organizacije, bez obzira na veličinu ili tip vlasništva, da razviju i primene strategiju održivih nabavki, a zasnovano na principima opisanim u standardu ISO 26000:2010 – Uputstvo za društvenu odgovornost. Integrisanjem održivosti u procese nabavke, organizacija pozitivno utiče na svoju konkurentnost, jer smanjuje troškove poslovanja, odgovorna je prema dobavljačima, resursima i životnoj sredini i kreira dugoročno dobru poziciju na tržištu.

Značaj ovog standarda za organizacije postaje vidljiv, i dobija sasvim novu dimenziju, ako se pogleda koliki je udeo nabavki u ukupnog budžetu organizacije. Samo u javnom sektoru, na nabavku odlazi oko 12% BDP ili oko 30% nacionalnog budžeta u zemljama članicama OECD. Danas, troškovi nabavke u organizacijama dostižu i 60% njenih ukupnih troškova.

Primena ovog standarda svakoj organizaciji može doneti značajne koristi:

1. smanjenje poslovnih rizika - finansijskih, pravnih, etičkih - koji su vezani za održivost u celom lancu dobavljača;
2. uštedu troškova zahvaljujući metodološkom praćenju troškova nabavke svih proizvoda i usluga;

² Saopštenje Evropske komisije „Public procurement for a better environment“, b.r COM (2008) 400 final od 16.08.2008.

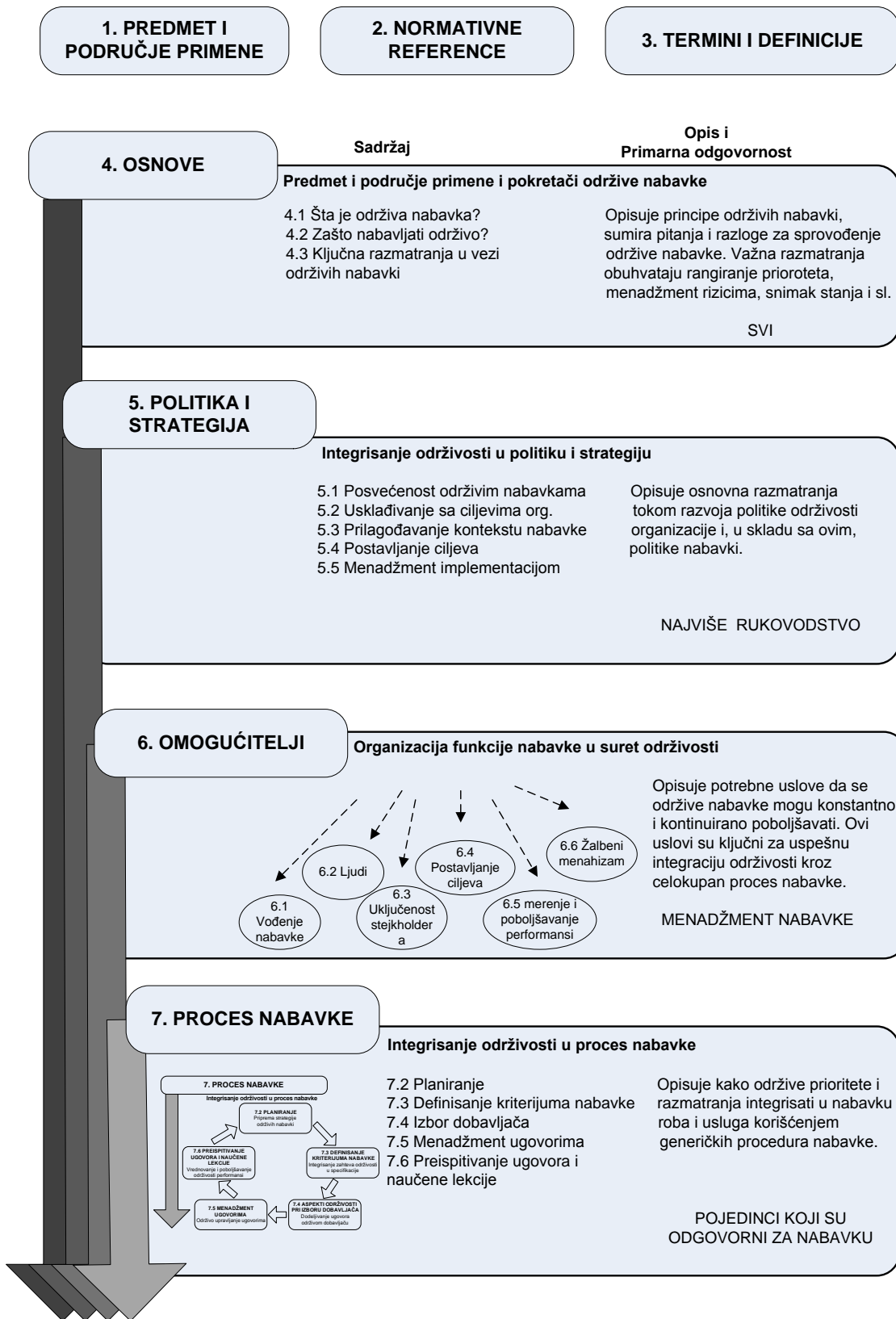
3. povećanje ugleda;
4. izgradnju dugoročnih dobrih odnosa sa dobavljačima;
5. praćenje i poboljšavanje performansi održivosti dobavljača.

Takođe, menadžment lancem dobavljača u kompanijama se može značajno unaprediti ukoliko se primene principi održivih nabavki. Praksa je mnogo puta pokazala da je najveći uticaj kompanija na društvo i životnu sredinu upravo preko lanca dobavljača.

Sadržaj standarda ISO 20400 je takav da se pored predmeta i područja primene (Tačka 1), normativnih referenci (Tačka 2) i termina i definicija (Tačka 3) u njemu mogu naći sledeće četiri tačke:

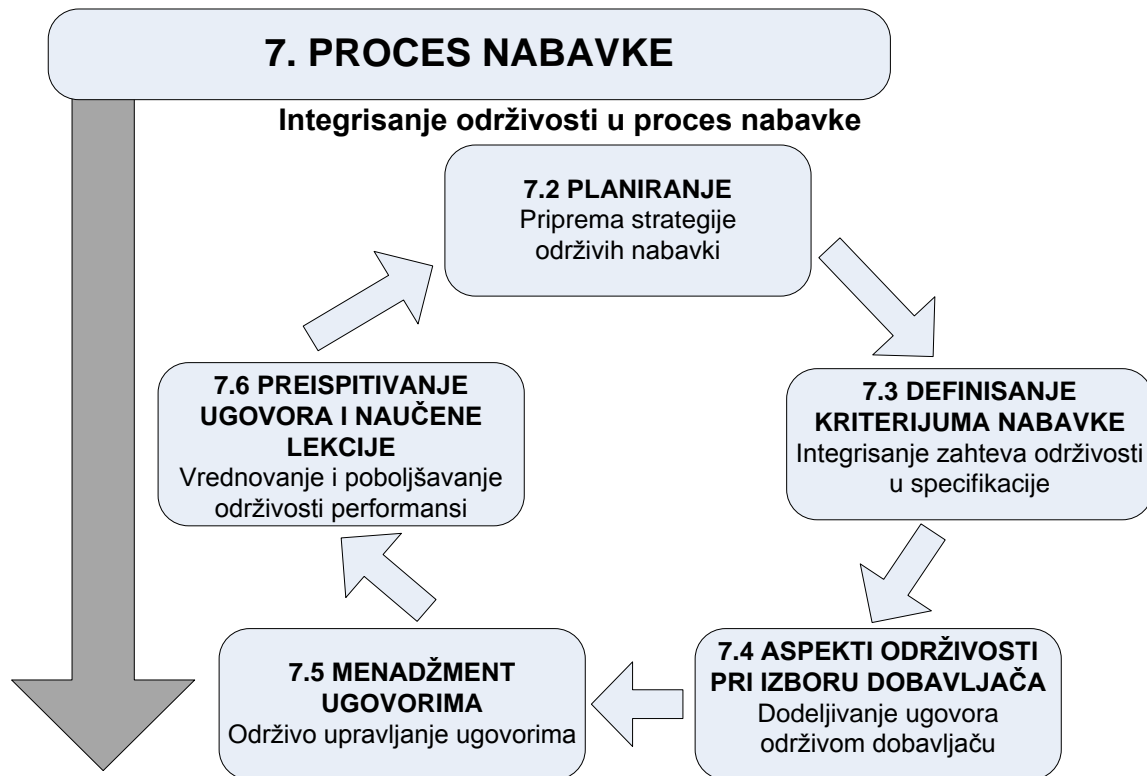
- Tačka 4 – Osnove – ova tačka standarda služi prevashodno najvišem rukovodstvu organizacije, kao pomoć da se definišu politika i strategija i njihova veza sa održivom nabavkom; razmatraju se osnovni principi i pokretači održive nabavke, praksa, kao što je menadžment rizikom, utvrđivanje prioriteta, izbegavanje saučesništva i sl.;
- Tačka 5 – Politika i strategija – ova tačka standarda povezuje politiku i strategiju organizacije i politiku i strategiju nabavki sa održivim razvojem; pojašnjava se krajnja odgovornost i razumevanje prakse nabavke i lancna dobavljača, kao i usklađivanje procesa nabavke sa ciljevima organizacije;
- Tačka 6 – Omogućitelji – ovaj deo standarda primarno je namenjen menadžmentu nabavke; opisuje uslove koje treba stvoriti i koje menadžment tehnike koristiti da bi se održiva nabavka sprovela uspešno i stalno poboljšavala; ključni omogućitelji koji su ovde razmatrani su: uspostavljanje prioriteta, ljudi, vođenje nabavke, uključivanje zainteresovanih strana i merenje performansi;
- Tačka 7 – Proces nabavke – u ovoj tački standarda govori se o integrisanju održivosti u proces nabavke; namenjen je pojedincima odgovornim za nabavku u organizaciji, kao i onima koji neposredno sarađuju sa ovom funkcijom.

Struktura i sadržaj standarda ISO 20400:2017 dati su u nastavku, na Slici 1.

Slika 1: Struktura standarda za održive nabavke - ISO 20400
 Izvor: ISO 20400:2017 (prevod i adaptacija)

Tačka 7 standarda opisuje postupak kako integrirati principe održivosti u proces nabavke (Slika 2). Sve polazi od pripreme strategije održivih nabavki (planiranje), zatim integriranje zahteva održivosti u specifikacije (definisanje kriterijuma nabavke), potom dodeljivanje ugovora održivom dobavljaču (aspekti održivosti pri izboru dobavljača), sledi održivo upravljanje ugovorima (menadžment ugovorima) i vrednovanje i poboljšavanje održivosti performansi (preispitivanje ugovora i naučene lekcije).

Slika 2 – Integrisanje održivosti u proces nabavke (preuzeto iz ISO 20400:2017)